

OBSERVAȚII ASUPRA PREZENȚEI PLATOURILOR DE LUT ÎN AȘEZĂRILE DIN SECOLELE VI-X DE PE TERITORIUL TRANSILVANIEI*

Cercetarea arheologică a așezărilor medievale timpurii din spațiul intracarpatic¹ a înregistrat în ultimele decenii un vizibil progres, cel puțin din punct de vedere cantitativ. Masa relativ mare de informații acumulate face însă absolut necesară o încercare de sistematizare și prelucrare a datelor privitoare la elementele habitatului (tipuri de așezări, locuințe, instalații termice) nu doar în sensul strict al atribuirii etnice a vestigiilor, cât mai ales în direcția reconstituirii unor fragmente de existență cotidiană, cu posibile conotații în planul relațiilor economice, familiale sau sociale din cadrul respectivei comunități. Din păcate, cantitatea relativ mare de informație arheologică acumulată nu este, de cele mai multe ori, însoțită de o calitate corespunzătoare a acesteia. Numărul mic de așezări săpate sistematic, caracterul sumar al cercetării, dar mai ales modul defectuos în care cele mai multe au fost publicate, fac ca acestea să fie uneori aproape imposibil de utilizat ca sursă primară de informație arheologică. În acest sens, ar fi absolut necesară în prealabil, o reevaluare a unor întregi categorii arheologice, care să cuprindă, în mod obligatoriu, o încercare de definiție și delimitare a tipului respectiv de vestigii, precum și o analiză critică a modului în care acestea au fost tratate în istoriografia anterioară.

În articolul de față ne vom îndrepta atenția asupra unui tip de artefacte, așa-numitele “vetre portative”, “tăvi” sau “platouri de lut”, prezente destul de frecvent în inventarul așezărilor medievale timpurii din spațiul intracarpatic, și care, cel puțin din punct de vedere morfologic dacă nu și funcțional, constituie de fapt o singură categorie arheologică². În esență este vorba despre un gen de recipiente joase, de forma unor tăvi circulare, ovale sau rectangulare, de dimensiuni mari, cu diametrul de 30-40 cm, fiind cunoscute însă exemplare de peste 1m, lucrate în general din lut degresat cu materii vegetale, înălțimea pereților laterali fiind cuprinsă între 8-15 cm.

Încercarea de repertoriere și analiză a acestui tip de vestigii se lovește de la bun început de o serie de dificultăți datorate în special condițiilor în care multe din piese au fost descoperite și publicate. Dimensiunile mari ale recipientelor, precum și rezistența lor mecanică destul de scăzută au condus de cele mai multe ori la o fragmentare extremă a pieselor, acestea apărând în cadrul descoperirilor sub forma unor margini scunde, adesea amorfe, imposibil de ilustrat, neexistând astfel condițiile unor determinări sigure. Nu este exclusă astfel confundarea, în unele cazuri, a fragmentelor de platouri cu părți din amenajările de contur ale unor vetre fixe sau cu margini de țesturi ori tăvițe circulare de lut. De altfel, distincția dintre platouri și tăvițe circulare de lut, ca tipuri diferite de artefacte, se va impune destul de târziu și în literatura arheologică din actualele țări slave (vezi *Herrmann 1986, 267*).

În cercetarea arheologică românească, caracterul relativ al determinărilor acestui tip de recipiente a fost accentuat și de o veșnic perpetuată confuzie terminologică. De la primele semnalări în literatura arheologică românească, cu ocazia publicării unor rapoarte asupra

---

* Articolul de față a fost prezentat, sub forma unei comunicări, la Conferința Națională a Studenților în Istorie și Științe Socio-Umane din România, București, 15-17 martie 2002

¹ Spațiul geografic supus investigației îl reprezintă Transilvania propriu-zisă, precum și teritoriul nord-vestic și vestic al României, situat la nord de râul Mureș. Prin urmare, denumirile generice de “Transilvania” sau “spațiul românesc intracarpatic” uzitate în lucrare, deși, în parte, improprii, se referă la aria mai sus menționată.

² În studiul nostru vom opta pentru ultima denumire, “platouri de lut” reprezentând un termen strict descriptiv, lipsit de echivoc, introdus destul de recent în literatura arheologică de limba română (*Stanciu 1994, 274, 285; Stanciu, Matei 1994, 138*)

rezultatelor cercetărilor arheologice de la Dinogetia și împrejurimi, piesele în discuție au fost numite “vetre portative cu marginea înalțată” (*Ștefan et alia 1952*, 412). Încă din 1959 însă, într-un studiu despre tipurile de locuințe din așezarea mai sus amintită, E. Comșa atrăgea atenția asupra terminologiei improprie, fragmentele descoperite la Garvan prezentând toate pe partea exterioară a fundului urme de bolovani, indiciu al fixării lor pe o suprafața pietruită (*Comșa E. 1959*, 108-109). În ciuda acestui fapt, denumirea de “vatră portativă” se va menține în literatura arheologică românească, fiind înțeleasă și utilizată ca atare de numeroși arheologi. De altfel, în acest caz, însuși termenul de “vatră” este impropriu, vatra reprezentând locul *pe* care și nu *sub* care se face focul. În 1960, cu ocazia unor săpături de salvare în așezarea de secolele VI-VII de la Cățelu Nou, în apropierea Bucureștiului, V. Leahu a surprins astfel de recipiente în contexte stratigrafice clare, fixate deasupra unor cuptoare din bolovani de râu (*Leahu 1963*, 38). Termenul de “tăvi” utilizat de autor, mult mai potrivit, implicând aspectul morfologic și nu funcțional al artefactului, a fost preluat și de alți cercetători, fiind utilizat în paralel cu cel de “vatră portativă”. În acest caz, dezavantajul constă în faptul că același termen de “tavă” a fost folosit de unii autori pentru a desemna tavițe circulare de lut cu diametrul mai mare, însă cu o funcționalitate total distinctă, de unde și inevitabilele confuzii (vezi în acest sens *Crișan 1993*, 13-15, pl. IX/5-8, 10; XII/2-4).

În afara acestor doi termeni care s-au impus de-a lungul timpului în literatura arheologică românească, fiind utilizați ca atare și pentru descoperirile din spațiul intracarpatic, unii cercetători ardeleni și-au adus contribuția la sporirea stării de confuzie vis-a-vis de acest tip de artefacte. Astfel, într-un articol publicat în 1980, S. Dumitrașcu amintește descoperirea în inventarul locuinței 2 (3) datată în secolele VII-VIII de la Biharea, a unor piese ceramice, interpretate ca posibile fragmente de tavițe sau părți dintr-o “vatră portativă” (*Dumitrașcu 1980*, 74). În 1993 însă, cu ocazia publicării monografiei așezării, aceleași fragmente, deși consemnate ca “vetre portative” în cadrul unui tabel sinoptic, vor fi desemnate cu termenul original de “cuptor de lut portativ”(?) (*Dumitrașcu 1993*, 182, fig. 124). O indecizie asemanătoare în determinări o demonstrează și Fl. Costea în lucrarea în două volume cuprinzând punctele de interes arheologic din județul Brașov, atunci când considera “tăvile” amintite în așezarea de secolele X-XI de la Ungra (*Popa, Ștefănescu 1980*, 497) când tavițe, când “vetre portabile” (*Costea 1995*, 174; *Costea 1996*, 86).

O situație interesantă din acest punct de vedere o întâlnim în câteva studii ale lui C. Gaiu. Într-un articol publicat în 1984, autorul amintește descoperirea, în inventarul locuinței 2 din așezarea de secol VIII de la Sirioara-”Rât”, a câtorva fragmente dintr-o “tavă” de lut de formă circulară. Din descrierea oferită de arheologul bistrițean, este mai mult decât evident că avem de-a face cu un platou de lut. Același tip de “tavă cu pereții înalți” este semnalată cu acest prilej și în locuința contemporană cercetată în vatra satului Coasta (*Gaiu 1983-1984*, 62-63). Într-o notă din subsolul textului, autorul considera însă aceasta categorie de recipiente, numite de obicei vetre portative, ca fiind mai degrabă testuri pentru coptul pâinii (*Gaiu 1983-1984*, 62, nota 19). Drept urmare, în repertoriul așezărilor medievale timpurii din nord-estul Transilvaniei, publicat în 2000, în inventarul locuinței descoperite la Coasta este amintit printre altele un fragment de “test”. În absența ilustrației sau a descrierii pieselor, este greu de presupus dacă și celelalte fragmente de “testuri” semnalate cu același prilej în așezările de la Fântânele-”Rât”, Fântânița-”Pe Vale”, Ocița-”La Ștefălucu” ori Stupini-”Vătăștina” reprezintă sau nu platouri de lut. Fragmentul de la Fântânele, singurul ilustrat și descris într-o anumită măsură pare într-adevar să provină de la un platou de lut (*Gaiu 2000*, 380-384, fig. 3/10). Același lucru îl putem presupune și pentru piesele de la Stupini, așezare în care, cu prilejul unui raport de săpătura publicat în 1996, este menționată apariția unor “vetre portative” (*Gaiu 1996*, 116). Nu este însă în mod sigur cazul fragmentului de la Archiud-”Fundătura” care, după compoziția pastei și decor, ar reprezenta mai degrabă un test propriu-zis (*Gaiu 2000*, 379-380). În același timp, pornind de la termenul folosit pentru a desemna

piesa de la Coasta (“tavă cu pereții înalți”), este posibil ca și fragmentele descoperite în locuința din secolele VII-VIII de la Dipșa-”Fundoaie”, denumite de autor “tăvițe cu gardina mai înaltă”, să reprezinte de fapt tot margini de platouri de lut, mai ales dacă avem în vedere dimensiunile piesei ilustrate (*Gaiu 1993*, 92, fig. 10/4).

Până în prezent există o singură încercare de repertoriere a acestui gen de descoperiri pe teritoriul Transilvaniei. Într-un studiu preliminar asupra tipurilor de așezări și locuințe documentate în secolele VIII-X în spațiul intracarpatic, C. Coșma consideră “vatra portativă” ca un tip distinct de cuptor(?) (*Coșma 1996*, 273-274), opinie asupra căreia s-au exprimat însă puncte de vedere critice (*Mitreă 1998*, 76). În consecință, din tabelul sinoptic întocmit de autor, cuprinzând tipurile de cuptoare din așezările medievale timpurii transilvănene, lipsesc tocmai acele semnalări care considerau platourile de lut ca părți componente ale cuptoarelor (*Coșma 1996*, pl. 3). Apar, în schimb, incluse aici ca vetre portative, “tipsiile” și “tigăile” amintite de Z. Szekely în așezările de la Cristuru Secuiesc, Filiași, Sălașuri, Simonești sau Poian, piese care par a fi însă mai degrabă tăvițe de lut, așa cum le considera, de altfel, și K. Horedt (*Szekely 1974-1975*, 34, 41; *Szekely 1975*, 72; *Szekely 1988*, 176, 178; *Szekely 1992*, 248-274; *Horedt 1986*, 91-92). De altfel, autorul nici nu ia în discuție propriu-zis acest tip de “cuptor”, limitându-se să remarce prezența lui pe un teritoriu vast în Europa sud-estică (*Coșma 1996*, 274).

Ne vom opri aici cu exemplificările, pentru a ne rezuma doar la studii apărute în ultimii 10 ani, și care ies din tiparul terminologiei “consacrate”, la rândul ei, în mare parte, improprie. Până în prezent, lipsesc din istoriografia referitoare la așezările medievale timpurii transilvănene, atât o repertoriere completă a acestui tip de recipiente, cât și o discuție mai largă, care să vizeze tipologia, datarea, originea, răspândirea și funcționalitatea platourilor de lut. Recipientele sunt modelate exclusiv cu mâna, dintr-o pastă în general grosieră. În cazurile în care sunt precizați degresanții utilizați, aceștia sunt paie și pleava (*Lazin 1975*, 70; *Glodariu et alia 1980*, 92; *Stanciu 1998-1999*, 165)³. Un caz aparte îl reprezintă piesele descoperite în așezarea de la Lăpușel, în compoziția cărora nu se disting, se pare, nici un fel de degresanți (*Stanciu 1994*, 274, 285). Și în ceea ce privește forma platourilor, precizările sunt deosebit de sumare. Piese de forma rectangulară sunt amintite la Sighișoara (*Baltag 1982*, 47), Lăpușel (*Stanciu 1994*, 274, pl. III/13), Fântânele (*Gaiu 2000*, 382, fig. 3/10) și, posibil, Cefa (*Crisan 1993*, 15, fig. XII/5-6). Platoul descoperit la Sirioara avea formă circulară (*Gaiu 1983-1984*, 62), în timp ce la Comana de Jos sunt menționate recipiente “circulare sau ovale” (*Glodariu et alia 1980*, 92). Aspectul general al pieselor este unul masiv, grosimea fundului fiind cuprinsă între 3-3,5 cm în cazul platoului de la Săcășeni (*Lazin 1975*, 70), și 5 cm pentru cel descoperit la Lazuri (*Stanciu 1998-1999*, 165). Înălțimea pereților variază și ea, încadrându-se, în general, în cazul recipientelor de la Comana de Jos, singura așezare de altfel care oferă un lot reprezentativ, între 8-12 cm (*Glodariu et alia 1980*, 92). În privința diametrului pieselor, acesta este cuprins, pentru aceeași așezare de la Comana de Jos, între 30-40 cm (*Glodariu et alia 1980*, 92), în timp ce platoul descoperit la Sirioara este ceva mai mare, măsurând 42 cm (*Gaiu 1983-1984*, 62).

Cele mai timpurii apariții ale platourilor de lut pe teritoriul Transilvaniei, pentru perioada luată în discuție, se înregistrează în așezările din secolele VI-VII de la Sighișoara (*Baltag 1982*, 47) și, posibil, Lazuri (*Stanciu 1998-1999*, 165). Situația își găsește corespondent în aria Ipotești-Ciurel-Cândești din Muntenia, unde astfel de artefacte sunt semnalate pe teritoriul orașului București la Cățelu Nou (*Leahu 1963*, 38), Străulești-Măicănești (*Constantiniu 1965*), Strada Soldat Ghivan (*Dolinescu-Ferche, Constantiniu*

³ De altfel, prezența materiilor vegetale în compoziția pastei ar putea reprezenta un criteriu relativ sigur de delimitare a fragmentelor de platouri de cele de țesturi sau tăvițe, acestora din urmă fiindu-le caracteristici degresanți anorganici (nisip, microprundiș sau cioburi pisate).

1986) ori în așezările Budureasca 3 (*Teodorescu 1964*, 488; *Teodorescu et alia 1993*, 384), Ciurel (*Dolinescu-Ferche 1979*, 223), Vedeia (*Dolinescu-Ferche 1986*, 202), Dulcenca I (*Dolinescu-Ferche 1974*, 127), Dulceanca II (*Dolinescu-Ferche 1986a*) sau Dulceanca IV (*Dolinescu-Ferche 1992*). În Moldova, la același nivel cronologic, astfel de recipiente sunt amintite la Davideni (*Mitrea 1980*, 71; *Mitrea 2001*, 170-171), Botoșana, Udești (*Teodor 1978*, 18, nota 43) și un fragment cu datare nesigură la Borșeni (*Mitrea et alia 1997*, 175). În Polonia, Cehia, Slovacia și Germania răsăriteană platourile de lut lipsesc din așezările slave timpurii, făcându-și apariția abia în secolele VII-VIII, odată cu orizontul ceramicii decorate (*Parczewski 1993*, 69; *Stanciu 1998-1999*, 154). Pentru acest interval se constată o înmulțire a numărului descoperirilor și în Transilvania, însă caracterul oarecum nesigur și indecizia în datarea pieselor de la Dipșa (*Gaiu 1993*, 92), Biharea (*Dumitrascu 1980*, 74) și Ocnîța (*Gaiu 2000*, 380-384), împiedică deocamdată formularea unor concluzii certe.

Perioada de maximă utilizare a platourilor de lut în spațiul intracarpatic pare a fi fost secolele VIII-IX, interval în care au fost datate descoperirile de la Lăpușel (*Stanciu 1994*, 274-283), Sirioara, Coasta (*Gaiu 1983-1984*, 62-63), Comana de Jos (*Glodariu et alia 1980*, 92), Săcășeni (*Lazin 1975*, 70), Popeni-Cuceu (*Stanciu, Matei 1994*, 138) și eventual cea de la Stupini (*Gaiu 2000*, 380-384). Situația este similară în Moldova, unde, pentru secolele VIII-IX, astfel de recipiente sunt semnalate la Suceava-Drumul național (*Olteanu 1959*, 691; *Matei 1959*, 423-424), Spinoasa-Erbiceni (*Nitu et alia 1959*, 335), Brasauti (*Spinei, Monah 1970*, 375), Dodești-Vaslui (*Teodor 1984*, ; *Teodor 1997*, 80), Borseni (*Mitrea et alia 1997*, 180) sau Izvoare-Bahna (*Mitrea 1998*, 76). Pe parcursul secolelor IX-X au fost datate posibilele fragmentele de platouri amintite în așezarea corespunzătoare primei faze de fortificare a incintei de la Cluj-Mănăstur (*Iambor, Matei 1975*, 295)⁴. Cea mai târzie descoperire din Transilvania este până la acest moment, cea din așezarea datată, în principal, în secolele X-XI de la Ungra (*Popa, Ștefanescu 1980*, 497). La același palier cronologic se situează piesele provenite din așezările din Muntenia de la Băneasa Sat (*Constantiniu, Panait 1965*) și Bucureștii Noi-sectorul Alba (*Panait 1963*) sau cele din Moldova de la Șendreni și Prodana-Bârlad (*Coman 1970*, 163) descoperite în mediu Dridu târziu. Cele mai târzii piese de pe teritoriul României par a fi cele din ultimul nivel al așezării de la Dinogeția, datat în secolele XI-XII (*Comșa E. 1967*, 41-42), în timp ce în teritoriile slave pot fi întâlnite până în secolul XIII (*Vana 1958*, 247).

Referindu-se la originea anumitor categorii de inventar specifice culturii Ipotești-Cândești, V. Teodorescu considera vatra portativă “mai veche la noi decât în mediul slav” și, implicit, de origine locală (*Teodorescu 1964*, 497). Platouri de lut în complexe de epocă romană au fost semnalate în Slovacia și Polonia. Însă o relație directă între acestea și descoperirile slave timpurii este considerată de I. Stanciu improbabilă (*Stanciu 1998-1999*, 154). Un fragment dintr-o “vatră de foc mobilă” este amintit și în așezarea dacică de epocă romană de la Cicir-”Gropi” (*Crișan 1968*, 247). În așezarea de la Dulceanca I, cuptorul locuinței III, datată în epoca romană, era suprapus de un astfel de platou (*Dolinescu-Ferche 1974*, 34), însă este posibil ca datarea complexului să fie greșită (*Stanciu 1998-1999*, 154). Cert este ca în intervalul specific secolelor III-VI astfel de artefacte lipsesc de pe întreg teritoriul României. Mai mult, răspândirea acestui gen de recipiente, începând cu secolul VII pe o arie foarte largă în Europa centrală, estică și sud-estică, pledează pentru originea platourilor de lut medievale timpurii în cultura materială slavă timpurie. O problemă nerezolvată încă este apariția celor mai vechi exemplare în aria Ipotești-Ciurel-Cândești din

⁴ Determinarea pieselor ridică unele semne de întrebare, în următoarele rapoarte de săpături din aceeași așezare nemaifiind semnalate niciodată astfel de recipiente. Apar în schimb menționate tavițe de lut, foarte asemănătoare, ca formă cu platourile (*Iambor, Matei 1979*, pl. II/11; *Iambor et alia 1981*, 131-133, pl. I/7-10; *Iambor, Matei 1983*, 131-133, pl. II/9-10, V/1-2)

Muntenia la nivel de secol VI, mai devreme decât în teritoriile slavilor apuseni (*Stanciu 1998-1999*, 154). Singura explicație ar putea-o constitui direcția de migrație diferită a triburilor slave care în secolul VI s-au așezat în Muntenia față de cele care s-au îndreptat spre Europa centrală.

O ultimă problemă care se pune este aceea a funcționalității platourilor de lut. De la bun început, este puțin probabil ca ele să fi fost utilizate ca țeșturi, așa cum susține C. Gaiu (*Gaiu 1983-1984*, 62, nota 19). J. Herrmann considera că platourile ar putea reprezenta recipiente pentru pregătirea aluatului sau vase fixe pentru depozitat cereale (*Herrmann 1986*, 272; *Brather 1996*, nota 202). Piesele întregi, descoperite umplute încă cu cereale ar putea fi explicate însă prin faptul că, plasate deasupra unei instalații termice, platourile puteau servi la uscatul și prăjitul acestora (*Kudrnac 1961*, 232). Se știe că la grâul de toamnă bobul se desface de pleavă prin bătaia la treierat. La alac și la alte varietăți de grâu de primăvară însă, grauntele rămâne învelit în pleavă din care nu poate fi decorticat decât printr-o operațiune auxiliară de uscare și prăjire (*Olteanu 1983*, 74). O operațiune de uscare necesitau probabil și boabele cerealelor umezite prin înmagazinarea lor în gropi, pentru a putea fi apoi rășnite și transformate în făină, la fel cum puteau fi supuse aceluiași proces înainte de momentul depozitării, întrucât în gropi nu se puteau păstra decât cerealele bine uscate (*Kudrnac 1961*, 232; *Zeman 1976*, 221; *Erdely, Szimonova 1985*, 388). Desigur nu trebuie excluse alte funcțiuni secundare ca uscatul fructelor (*Herrmann 1986*, 272), al semințelor oleaginoase (*Coman 1970*, 166) sau loc de depozitare a unor obiecte din inventarul casnic în timpul verii (*Dolinescu-Ferche 1995*, 163), însă principala lor utilizare pare să fi fost întradevăr în legătură cu uscarea și prăjirea cerealelor. În paralel cu aceasta au existat opinii privind utilizarea platourilor de lut la coptul pâinii (*Ștefan 1949*, 134; *Coman 1970*, 166; *Dolinescu-Ferche 1995*, 163)⁵. De altfel, pe baza unor analogii etnografice cu unele regiuni din sud-estul Europei (*Kudrnac 1961*, 232), o serie de autori străini au presupus și o asemenea funcțiune a platourilor de lut, alături de aceea de recipiente pentru prăjirea cerealelor (*Vana 1958*, 247; *Kudrnac 1981*, 212; v. *Muller et alia 1993*, 28; *Brather 1996*, nota 202)⁶.

O problemă controversată este aceea dacă platourile erau recipiente fixate deasupra cuptoarelor, sau mobile, independente de acestea. Autorii transilvăneni au insistat mai puțin asupra acestui aspect. De altfel, prin utilizarea în marea majoritate a cazurilor a termenilor de “vatră portativă”, “tavă portativă” sau “țeșt”, aceștia s-au exprimat implicit pentru caracterul mobil al pieselor. Fragmentele descoperite la Comana de Jos, în ciuda asemănării sesizate de autori cu acele “construcții de lut adiacente cuptoarelor”, au fost considerate recipiente portabile, fiind invocate în acest sens orificiile practicate în pereții lor (*Glodariu et alia 1980*, 92). O poziție oarecum singulară între cercetătorii transilvăneni o are I. Stanciu atunci când consideră că, cel mai probabil, fragmentele de platouri descoperite la Popeni-Cuceu sau Lăpușel reprezintă părți componente ale cuptoarelor, deasupra carora erau montate (*Stanciu*,

⁵ În acest sens, M. Comșa a propus ca analogie etnografică, obiceiul coacerii pâinii în cirimnă, practicat în unele zone din sudul Olteniei (*Comșa 1978*, nota 24). Cirimna este o tavă rotundă cu diametrul cuprins între 45-50 cm și înălțimea pereților de aproximativ 4-5 cm, având în mijloc un mic orificiu prin care iese fumul. Lutul bine framântat, degresat cu materii organice, se așează pe o scândură lată, se modelează cu mâna, după care se lasă la soare să se usuce. Principiul coacerii pâinii în cirimnă este asemănător cu cel al coacerii pâinii în spuză. Cirimna, așezată cu gura în jos pe niște pirostria este încălzită până capătă o culoare albicioasă, după care este răsturnată “cu gura în sus”, punându-se imediat coca nedospită. Peste cocă se presară un strat de cenușă caldă suficient de gros deoarece deasupra se pun cărbuni aprinși, coacerea pâinii astfel așezată durând 1-2 ore (*Bratiloveanu-Popilian 1968*, 554-555).

⁶ Coptul pâinii în astfel de recipiente era însă posibil doar în cazul în care avem de-a face cu lipii făcute din cocă nedospită, pâinea dospită având nevoie, pentru copt, de o atmosferă închisă, lucru imposibil de realizat datorită dimensiunilor mari ale recipientelor și lipsei din cadrul descoperirilor a unor țeșturi propriu-zise care să fie folosite în asociație cu platourile de lut (*Ștefan 1949*, 134).

Matei 1994, 138; *Stanciu 1994*, 298, nota 15). De altfel, în istoriografia românească, încă de la primele semnalări, piesele în discuție au fost interpretate, pe baza urmelor de pari imprimate pe fund, ca vetre portative, transportabile dintr-un loc în altul cu un sistem asemănător târgilor (*Matei 1959*, 423-424). În 1959, E. Comșa observă, pe baza urmelor de bolovani imprimate pe fundul exemplarelor de la Dinogeția, că recipientele erau fixate pe o suprafața pietruită (*Comșa E. 1959*, 108-109). În urma studierii cuptoarelor din aria Ipotești-Ciurel-Cândești, S. Dolinescu-Ferche va considera că platourile de lut n-au avut niciodată funcția de vetre mobile, urmele de pari constituind de fapt eșafodajul de crengi construit deasupra cuptorului pentru a susține platoul ce înlocuia de multe ori bolta (*Dolinescu-Ferche 1984*, 126, nota 79). Există, desigur, posibilitatea ca aceste platouri să fie modelate și uscate în altă parte, și apoi lipite deasupra cuptorului, în acest fel putându-se explica fragmentele neare descoperite în unele așezări (*Comșa E. 1967*, 42; *Zeman 1976*, 221; *Herrmann 1986*, 272). Pe de altă parte este însă posibil ca o parte din platouri să fi avut caracter mobil, cu funcțiuni secundare ca depozitarea cerealelor (*Herrmann 1986*, 272).

Repertoriul așezărilor din secolele VI-X de pe teritoriul Transilvaniei cu descoperiri de platouri de lut

?Biharea-"Gradina SA-Baraj" (jud. Bihor)

a) săpături S. Dumitrașcu 1973-1980; b) posibile fragmente de "vetre portative" în L2(3) și L4(5); c) secolele VII-X; d) *Dumitrașcu 1980*, 74; *Dumitrașcu 1994*, 182-183, fig. 124

?Cefa-"La Pădure" (jud. Bihor)

a) săpături I. Crișan 1992 ; b) fragmente dintr-o "vatră" cu gardina de 9 cm, din pastă amestecată cu pleava (V2); în L8, un fragment de gardina de la o "vatră" de forma rectangulară; c) secolele VII-VIII (V2); VIII-IX (L8); d) *Crișan 1993*, 13-15, pl. IX/9; XII/5-6

?Cluj-Napoca-"Mănăstur-Calvaria" (jud. Cluj)

a) săpături 1970-1982; b) în afara fortificației, pe terasa de sud, sunt amintite fragmente de "tăvi portative"; c) secolele IX-X; d) *Iambor, Matei 1975*, 295, fig. 4/19-21

Coasta-"Vatra satului" (com. Șieu-Odorhei, jud. Bistrița-Năsăud)

a) sondaj C. Gaiu; b) în locuință, un fragment de "tavă cu pereții înalți" (Gaiu 1984); cu alt prilej, în aceeași locuință este amintit un "țest" (Gaiu 2000); c) secolul VIII; d) *Gaiu 1983-1984*, 63

Comana de Jos-"Gruicul Văcarului" (com. Comana, jud. Brașov)

a) săpături sistematice I. Glodariu, Fl. Costea, I. Ciupea 1974-1976; b) fără precizarea contextului sunt amintite "tăvi" de lut circulare sau ovale, modelate dintr-o pastă cu multe paie și pleavă, considerate de autori vetre portative propriu-zise; diametrul 30-40 cm, înălțimea pereților 8-12 cm; unul dintre fragmente prezintă un orificiu de 3 cm; c) secolul VIII, cu posibile extinderi în secolele VII și IX; d) *Glodariu et alia 1980*, 91-92, fig. 69/4-5

?Dipșa-"Fundoaie" (com. Galații Bistriței, jud. Bistrița-Năsăud)

a) săpături 1990-1991; b) sunt amintite fragmente de "tavițe cu gardina mai înaltă" (L6); c) secolele VII-VIII (Gaiu 1993); a doua jumătate a secolului VIII-începutul secolului IX (Gaiu 2000); d) *Gaiu 1993*, 92, fig. 10/4

Fântânele-"Rât" (com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud)

a) săpături G. Marinescu, C. Gaiu 1975-1976; b) un fragment de "țest" din pastă grosieră, cu pereții drepecți, de formă rectangulară (L1); c) - ; d) *Gaiu 2000*, 382, fig. 3/10

?Fântânița-"Pe vale" (com. Miceștii de Câmpie, jud. Bistrița-Năsăud)

a) cercetări de suprafață; b) fragment de "țest" din pastă grosieră; c) - ; d) *Gaiu 2000*,

?Lazuri-”Lubi tag” (jud. Satu Mare)

a) săpături Gh. Lazin 1977; I. Stanciu 1993-1995; b) fragmente nesigure dintr-un platou de lut lucrat dintr-o pasta grosieră, slab arsă, amestecată cu pleavă; urme de ardere secundară; înălțimea 10,5 cm; grosimea peretelui 3,7; grosimea fundului 5 cm (L1a); aceleași caracteristici ale pastei la un fragment de “tavă?” circulară descoperită în apropierea aceleiași locuințe; diametrul 28,5 cm; înălțimea 7,8 cm; c) ultima treime a secolului VI-primele 2-3 decenii din secolul VII; d) *Stanciu 1998-1999*, 165, pl. IV/1-5

Lăpușel-”Ciurgău” (com. Recea, jud. Maramureș)

a) săpături sistematice I. Stanciu 1992-1994; b) fragment dintr-un platou de lut modelat dintr-o pastă fără degresanți, forma probabil rectangulară, înălțimea peretelui 11,7 cm (L1); un alt fragment în Gr.9; c) secolul VIII (Stanciu 1994); secolele VII-VIII (Stanciu 2001); d) *Stanciu 1994*, 274, 285, pl. III/13; XIII/8

?Ocnița-”La Ștefălucu” (com. Teaca, jud. Bistrița-Năsăud)

a) sondaj 1992; b) sunt amintite fragmente dintr-un “țest” din pastă grosieră (L12); c) secolele VII-VIII; d) *Gaiu 1994*, 52; *Gaiu 2000*, 383

Popeni-”Pe Pogor” (com. Mirsid, jud. Sălaj)

a) săpături Al. V. Matei 1978-1979; b) două fragmente de platouri mari de lut (Gr.1; complex distrus în 1979); c) secolele VIII-IX; d) *Stanciu, Matei 1994*, 138-139, pl. II/4; V/25

Săcășeni-”Fântâna Ciobanului” (or. Tășnad, jud. Sălaj)

a) săpături Gh. Lazin 1973; b) în locuința, fragment de “vatră portativă” lucrată dintr-o pastă grosieră, degresată cu pleavă; înălțimea 9 cm; grosimea fundului 3-3,5 cm; c) secolele VIII-IX (Lazin 1975), secolul VII (Dumitrașcu 1978); d) *Lazin 1975*, 70, fig. 8

Sighișoara-”Dealul viilor” (jud. Mureș)

a) săpături începute în 1976 de Gh. Baltag; b) “vatră portativă” dreptunghiulară, cu marginile supraînălțate (L2/1980); c) secolele VI-VII; d) *Baltag 1982*, 47

Stupini-”Vatastina” (com. Sanmihaiu de Câmpie, jud. Bistrița-Năsăud)

a) săpături C. Gaiu 1991-1995; b) sunt amintite “vetre portative” (Gaiu 1996); cu alt prilej sunt amintite fragmente de “țesturi” lucrate din pastă grosieră (Gaiu 2000); c) secolele VII-VIII (Gaiu 1996); VIII-IX (Gaiu 2000); d) *Gaiu 1996*, 116; *Gaiu 2000*, 384

Sirioara-”Rât” (com. Șieu-Odorhei, jud. Bistrița-Năsăud)

a) sondaj G. Marinescu, C. Gaiu; b) fragmente dintr-o “tavă” lucrată din pastă grosieră, formă circulară, diametrul 42 cm, înălțimea pereților 12 cm; c) secolul VIII; d) *Gaiu 1983-1984*, 62

Șura Mică-”Râșloave” (jud. Sibiu)

a) săpături I. Paul, I. Glodariu, E. Iaroslavschi, Th. Nagler, M. Rill 1976-1978; b) fără precizarea contextului sunt amintite fragmente de “tăvi lucrate cu mâna”; c) secolele VIII-IX, cu posibile începuturi la sfârșitul secolului VII; d) *Glodariu et alia 1979*, 153

Ungra-”Curtea Școlii Generale” (jud. Brașov)

a) săpături R. Popa, R. Ștefănescu 1979; b) în stratul de cultură au fost descoperite “tăvi de lut” modelate cu mâna; c) secolele X-XI, cu posibile extinderi în secolele IX și XII; d) *Popa, Ștefănescu 1980*, 497

BIBLIOGRAFIE

- Baltag 1982 - Gh. Baltag, *Locuințe, ateliere și instalații de foc din secolele IV-VIII în așezarea de la Sighișoara-Dealul Viilor*, în *Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă*, XIII, 1982, 2, p. 44-50
- Brather 1996 - S. Brather, *Feldberger Keramik und frühe Slawen*, Bonn, 1996
- Bratiloveanu-Popilian 1968 - M. Bratiloveanu-Popilian, *Cirimna - o vatră portativă*, în *RevMuz*, V, 1968, 6, p.554-555
- Coman 1970 - Gh. Coman, *Instalații pentru foc în așezările culturii Dridu în sudul Moldovei*, în *Danubius*, IV, 1970, p. 161-183
- Comșa 1959 - E. Comșa, *Despre tipurile de locuințe din cuprinsul așezării din secolele IX-XII de la Garvan*, în *SCIV*, X, 1959, 1, p. 101-116
- Comșa 1967 - E. Comșa, *Dinogetia I. Așezarea feudală timpurie de la Bisericuța-Gârvan. Locuințele și anexele lor*, București, 1967, p. 30-50
- Comșa 1978 - M. Comsa, *Cultura materială veche românească (Așezările de la Bucov-Ploiești)*, București, 1978
- Constantiniu 1965 - M. Constantiniu, *Șantierul arheologic Băneasa-Straulești. Săpăturile de la Straulești-Măicănești. Așezarea prefeudală II*, în *CAB*, II, 1965, p. 174-189
- Constantiniu, Panait 1965 - M. Constantiniu, P. I. Panait, *Șantierul arheologic Băneasa-Straulești. O așezare feudală timpurie la Băneasa-Sat*, în *CAB*, II, 1965, p. 98-140
- Coșma 1996 - C. Coșma, *Considerații privind așezările rurale și tipurile de locuințe din Transilvania în secolele VIII-X*, în *EphemNap*, VI, 1996, p. 261-279
- Costea 1995 - Fl. Costea, *Repertoriul arheologic al județului Brașov (I)*, Brașov, 1995
- Costea 1996 - Fl. Costea, *Repertoriul arheologic al județului Brașov (II)*, Brașov, 1996
- Crișan 1993 - I. Crișan, *Săpăturile arheologice de la Cefa-La Pădure, județul Bihor din anul 1992*, în *Crisia*, XXIII, 1993, p. 9-35
- Dolinescu-Ferche 1979 - S. Dolinescu-Ferche, *Ciurel, habitat des VIe-VIIe siècles de notre ere*, în *Dacia*, NS, XXIII, 1979, p. 179-230
- Dolinescu-Ferche 1984 - S. Dolinescu-Ferche, *La culture Ipotești-Ciurel-Cândești (Ve-VIIe siècles). La situation en Valachie*, în *Dacia*, NS, XXVIII, 1984, 1-2, p. 117-147
- Dolinescu-Ferche 1986 - S. Dolinescu-Ferche, *Cercetările arheologice din com. Vedeia (jud. Teleorman)*, în *MCA*, XVI, 1986, p. 202-207
- Dolinescu-Ferche 1995 - S. Dolinescu-Ferche, *Cuptoare din interiorul locuințelor din secolul al VI-lea e.n. de la Dulceanca*, în *SCIVA*, 46, 1995, 2, p. 161-191
- Dumitrașcu 1981 - S. Dumitrașcu, *Descoperiri arheologice din anul 1979 de la Biharea, datând din secolele VI-X*, în *Sargetia*, XV, 1981, 71-81
- Dumitrașcu 1994 - S. Dumitrașcu, *Biharea I. Săpături arheologice (1973-1980)*, Oradea, 1994
- Erdely, Szimonova 1985 - I. Erdely, E. Szimonova, *Grabung in der Gemarkung von Vasarosnameny*, în *SlovArch*, XXXIII, 2, 1985, p. 379-398
- Gaiu 1983-1984 - C. Gaiu, *Așezarea prefeudală de la Sirioara, com. Șieu-Odorhei, jud. Bistrița-Năsăud*, în *Marisia*, XIII-XIV, 1983-1984, p. 59-64
- Gaiu 1993 - C. Gaiu, *Așezarea din secolul al VI-lea de la Dipșa, jud. Bistrița-Năsăud*, în *RB*, VII, 1993, p. 91-108
- Gaiu 1996 - C. Gaiu, *Stupini, jud. Bistrița-Năsăud*, în *Cronica cercetărilor arheologice*. Campania 1995, p. 115-116
- Gaiu 2000 - C. Gaiu, *Vestigii feudale timpurii din nord-estul Transilvaniei*, în *RB*, XIV, 2000, p. 379-407

- Glodariu et alia 1979 - I. Glodariu, E. Iaroslavschi, Th. Nagler, M. Rill, *Raport asupra săpăturilor arheologice întreprinse în 1978 la Șura Mică (județul Sibiu)*, în *MCA*, XIII, 1979, p. 149-154
- Glodariu et alia 1980 - I. Glodariu, Fl. Costea, I. Ciupea, *Comana de Jos. Așezările de epoca dacică și prefeudală*, Cluj-Napoca, 1980
- Herrmann 1986 - J. Herrmann, *Getreidekultur, Bockteller und Brot-Indizien frühslawischer Differenzierung*, în *Zbornik posveten na Bosko Babic*, Prilep, 1986, p. 267-272
- Iambor, Matei 1975 - P. Iambor, St. Matei, *Cetatea feudală timpurie de la Cluj-Mănăstur*, în *AIACluj*, XVIII, 1975, p. 291-304
- Iambor, Matei 1979 - P. Iambor, St. Matei, *Incinta fortificată de la Cluj-Mănăstur (sec. LX-XIV)*, în *ActaMN*, XVI, 1979, p. 599-620
- Iambor, Matei 1983 - P. Iambor, St. Matei, *Noi cercetări arheologice în complexul medieval timpuriu de la Cluj-Mănăstur*, în *ActaMN*, XX, 1983, p. 131-146
- Iambor et alia 1981 - P. Iambor, St. Matei, A. Halasu, *Considerații privind raportul cronologic dintre așezarea și cimitirul de la Cluj-Mănăstur*, în *ActaMN*, XVIII, 1981, p. 129-150
- Kudrnac 1961 - J. Kudrnac, *Câteva noi date despre agricultura la slavi*, în *ArhMold*, I, 1961, p. 225-241
- Kudrnac 1981 - J. Kudrnac, *Nekolik upozorneni k tzv. praznicim (Einige Bemerkungen zu den sog. Tiegeln)*, în *ArchRoz*, XXXIII, 1981, p. 209-212
- Lazin 1975 - Gh. Lazin, *Cercetări arheologice în sudul județului Satu Mare (zona Tășnad) I*, în *StComSatu Mare*, III, 1975, p. 61-75
- Leahu 1963 - V. Leahu, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în 1960 la Cățelu Nou*, în *CAB*, I, 1963, p. 15-48
- Matei 1959 - M. D. Matei, *Contribuții la cunoașterea ceramicii slave de la Suceava*, în *SCIV*, X, 1959, p. 409-440
- Mitrea 1980 - I. Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX*, în *Carpica*, 12, 1980, p. 55-142
- Mitrea 1998 - I. Mitrea, *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna. Realități arheologice și concluzii istorice*, Piatra Neamt, 1998
- Mitrea 2001 - I. Mitrea, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, Piatra Neamt, 2001
- Mitrea et alia 1997 - I. Mitrea, Gh. Dumitroaia, E. Ciubotariu, *Cercetările arheologice de la Borșeni-Neamt*, în *MemAntiq*, XXI, 1997, p. 131-193
- v. Müller et alia 1993 - A. v. Müller, K. v. Müller Muči, V. Nekuda, *Die Keramik vom Burgwall in Berlin-Spandau*, Berlin, 1993
- Nițu et alia 1959 - A. Nițu, E. Zaharia, D. Teodoru, *Sondajul de la Spinoasa-Erbiceni*, în *MCA*, VI, 1959, p. 531-540
- Olteanu 1959 - T. Martinovici, St. Olteanu, *Șantierul Suceava. Campania 1957*, în *MCA*, VI, 1959, p. 679-697
- Olteanu 1983 - St. Olteanu, *Societatea românească la cumpăna de milenii (secolele VIII-XI)*, București, 1983
- Panait 1963 - P. I. Panait, *Săpăturile de la Bucureștii Noi în 1960. Sectorul Alba*, în *CAB*, I, 1963, p. 104-124
- Parczewski 1993 - M. Parkzewski, *Die Anfänge der frühslawischen Kultur in Polen*, Wien, 1993
- Popa, Ștefănescu 1980 - R. Popa, R. Ștefănescu, *Șantierul arheologic Ungra, jud. Brașov*, în *MCA*, XIV, 1980, p. 496-503
- Spinei, Monah 1970 - V. Spinei, D. Monah, *Așezarea prefeudală Brășăuți*, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 371-387
- Stanciu 1994 - I. Stanciu, *Așezarea prefeudală de la Lăpușel, jud. Maramureș (cercetările arheologice din anii 1992, 1993)*, în *EphemNap.*, IV, 1994,

- p. 267-322
- Stanciu 1998-1999 - I. Stanciu, *Așezarea slavă timpurie de la Lăzuri-”Lubi tag”, jud. Satu Mare (cercetările arheologice din anii 1977, 1993-1995). Contribuții la cunoașterea secolelor 6-7 în zona Tisei superioare, în StComSatu Mare, XV-XVI, 1998-1999, p. 115-266*
- Stanciu, Matei 1994 - I. Stanciu, Al. V. Matei, *Sondajele din așezarea prefeudală de la Popeni-Cuceu, jud. Sălaj. Câteva observații cu privire la ceramica prefeudală din Transilvania, în ActaMP, XVIII, 1994, p. 135-163*
- Szekely 1974-1975 - Z. Szekely, *Așezări din sec. VI-IX e.n. în sud-estul Transilvaniei, în Aluta, VI-VII, 1974-1975, p. 45-78*
- Szekely 1975 - Z. Szekely, *Așezarea prefeudală de la Sălașuri (com. Vetca, jud. Mureș), în Marisia, V, 1975, p. 71-80*
- Szekely 1976 - Z. Szekely, *Așezarea prefeudală de la Bezid (jud. Mureș), în Marisia, VI, 1976, p. 117-123*
- Szekely 1988 - Z. Szekely, *Așezări din secolele VII-VIII în bazinul superior al Tarnavei Mari, în SCIVA, 39, 1988, 2, p. 169-198*
- Szekely 1992 - Z. Szekely, *Așezări din secolele VI-XI p.Ch. în bazinul Oltului Superior, în SCIVA, 43, 1992, 3, p. 245-306*
- Ștefan 1949 - Gh. Ștefan, *Cercetările arheologice din R.P.R. din anul 1948; Jud. Tulcea (Dinogetia-Bisericuța), în Studii. Revista de știință și filosofie, I, 2, 1949, p. 131-139*
- Ștefan et alia 1952 - Gh. Ștefan, I. Barnea, E. Comșa, Șt. Constantinescu, N. Covaci, Gr. Florescu, B. Mitrea, D. Protase, V. Vătășianu, *Șantierul Gârvan (Dinogetia), în SCIV, III, 1952, p. 349-421*
- Teodor 1968 - D. Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei, în SCIV, 19, 1968, 2, p. 227-278*
- Teodor 1969 - D. Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X, în Carpica, II, 1969, p. 253-307*
- Teodor 1978 - D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n. . Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român, Iași, 1978*
- Teodor 1984 - D. Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-IX e.n. de la Dodești-Vaslui, Iași, 1984*
- Teodor, Mitrea 1966 - D. Gh. Teodor, I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna-Dorohoi, în ArhMold, IV, 1966, p. 279-291*
- Teodorescu 1964 - V. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești), în SCIV, 15, 1964, 4, p. 485-50*
- Teodorescu et alia 1993 - V. Teodorescu, V. Dupoi, M. Peneș, D. Lichiardopol, Gh. Panait, *Stațiunea arheologică Budureasca, jud. Prahova (Complexele daco-romane și străromânești), în MCA, XVII, 1993, 2, p. 365-387*
- Vánă 1958 - Zd. Vană, *Misy v západoslovanské keramice (Die Schlüssel in der westslawische Keramik), în PamArch, XLIX, 1, 1958, p. 185-247*
- Zeman 1976 - J. Zeman, *Nejstarši slovanske osidleni Cech (Die älteste slawische Besiedlung Bohmens), în PamArch, LXVII, 1, 1976, p. 115-135*

REMARKS CONCERNING THE PRESENCE OF EARTHIER PLATES IN TRANSYLVANIAN SETTLEMENTS IN THE 6TH-10TH CENTURIES

SUMMARY

The author presents a critical approach of the earthier plates have been reflected in the historiography concerning the early medieval Transylvanian settlements as well as an approach of the matter regarding the terms, the dating, the dissemination, the origin and the use of this kind of vessels.